

РОЛЬ ПАЦИФІЗМУ У НОРМАТИВНОМУ ЗАКРІПЛЕННІ ВІДМОВИ ВІД ВІЙНИ ЯК СПОСОБУ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ ТА НЕЗАСТОСУВАННЯ СИЛИ

У статті досліджено питання про роль та значення пацифізму для становлення та нормативного закріплення відмови від війни як способу вирішення міжнародних конфліктів та незастосування сили.

Ключові слова: пацифізм, маніфест, трибунал, ядерна та хімічна зброя, медіаторство.

Актуальність теми обумовлена необхідністю об'єднання усіх зусиль у боротьбі проти насилля та збереження миру і присвячується висвітленню ролі пацифізму — одного з найважливіших суспільно-політичних рухів, представники якого вдавалися до етичних методів боротьби з насиллям.

В історичній науці надається узагальнена картина розвитку пацифізму як теорії та як конкретно-історичної практики, однак не вказується яку роль відіграв рух пацифістів на становлення та нормативне закріплення відмови від війни як способу вирішення міжнародних конфліктів та незастосування сили.

Спроба внести ясність у висвітленні ролі та впливу суспільно-політичного руху пацифістів на розвиток, становлення та нормативне закріплення принципів та норм, які регламентували б закріплення відмови від застосування зброї, від війни як засобу та методу вирішення конфліктів.

Даний аспект питання практично не досліджувався попередньо у працях російських та українських вчених, проте в юридичній науці є у яких досліджують окремі ролі пацифізму.

Ідеї ненасильства та миротворчості зародилися ще у античності, вони являли собою важливу частину стародавніх філософських і політичних праць. Першими засновниками даного руху можна вважати релігійне «товариство друзів», що виникло в середині XVII ст. в Англії. Створив його мандрівний проповідник та засновник квакерського руху Джордж Фокс (1624–1691). У 1650 р. суддя, якого Фокс закликав «тремтіти перед Словом Господа», назвав з іронією його послідовників «квакерами» («трепихателями») [11]. Згадуючи про квакерів, які являють собою одних із найперших витоків сучасного західного пацифізму, слід наголосити на відмінності їх від інших товариств, таких як Моравських братів і менонітів-анабаптистів. Головною заслугою квакерів було те, що вони вперше сформулювали і обґрунтували, у колек-

тивних документах, основні принципи мирної доктрини: неучасть у війнах, заколотах і збройної боротьби, незастосування зброї та фізичного насильства незалежно від мети й обставин. Дані принципи лягли в основу пацифістської доктрини нового часу.

Отже, починаючи з XVII століття такі ідеї містилися, втілювалися у численних проєктах вічного та справедливого миру, що стали особливо популярними у XVIII і XIX століттях. Досить суттєвим елементом європейської дійсності став пацифістський рух, найбільш рельєфно відображений у мирних конгресах, які скликалися з 40-х років XIX століття. З ініціативи британських пацифістів був скликаний перший міжнародний мирний конгрес у Лондоні 1843 р., де були присутні більшість британських учасників руху миру, кілька делегатів з Америки, а також маркіз де ла Рошфуко-Ліанкорт, син засновника Товариства християнської моралі. У 1848 р. в Брюсселі відбулася друга зустріч. Це був результат роботи американського активіста світу Фліу Буррітта, лондонського Товариства за встановлення міцного миру в усьому світі. Третя і найбільш відома зустріч відбулася в Парижі в 1849 р. під головуванням Віктора Гюго та за сприяння ряду відомих французьких лібералів. На зустрічах 1848–1849 рр. риторика релігійного пацифізму була зменшена. Придушення революції 1848 року і наступна Кримська війна 1854 року поклали кінець конгресам світу, які не поновлювалися аж до 1867–1870 рр. Таким чином, в 1848–1849 рр., коли бельгійські та французькі ліберали почали активно проводити в життя ідеї миру, відбувся різкий підйом національного визвольного руху. Була продемонстрована суттєва політична обмеженість ідей загального миру.

Наприкінці XIX — на початку XX століття виразно заявив про себе напрям офіційного пацифізму, що діяв на міждержавному і дипломатичному рівнях. У травні 1899 р. в Гаазі відбулась I Гаазька конференція миру, скликана за

ініціативою царського уряду Росії, де були присутніми 109 представників з 26 країн. Результатом конференції стали спільно вироблені декларації та резолюції про бажане скорочення військових витрат; про обмеження сухопутних озброєнь, зокрема, про заборону особливо руйнівних і жорстоких видів зброї. Була також прийнята «Конвенція про мирне вирішення міжнародних суперечок» та «Про застосування Женевської конвенції про поранених і хворих до морської війни» [13].

У жовтні 1907 р. відбулася Друга Гаазька конференція миру, яка прийняла рішення про створення судової третейської палати для розгляду міжнародних конфліктів; про збереження можливих торговельних і промислових відносин між населенням країн, що воюють між собою і нейтральних країн; про розповсюдження обмежень, прийнятих для сухопутних війн і т. ін. Зокрема, була прийнята «Конвенція про закони та звичаї сухопутної війни».

Однак, незважаючи на запропоновану кількість різноманітних проектів та способів досягнення миру на урядовому рівні, все ж таки просіжується антагоністичний характер цілей та завдань офіційних представників влади та пацифістів. Зокрема, офіційний пацифізм співвідносив власні (національні, політичні) інтереси із потребою в обмеженні засобів та методів війни, у той час як представники громадського пацифізму, які розглядали альтернативу війни та насиллю та пропонували створення міжнародного механізму безпеки, який оперував би політичними та моральними методами.

Широке трактування ідей миру, ненасильства та миротворчості призводить до того, що їх дослідження об'єднує фахівців різних дисциплін — істориків, філософів, психологів, правознавців і політиків, і надають їм комплексний характер та значущості у міжнародному суспільстві. Як результат історії людства, пацифізм, більшістю дослідників такими як Б. Рассел, Ф. Мартенс, Л. Комаровський, А. Ейнштейн, розглядався як певна загальна тенденція як акумулювання усвідомленого прагнення людства до відмови від війни.

На той час пацифізм набув безліч форм, але основною формою боротьби за мир представники цього руху вважають переконання і особистий приклад [4]. У практичній сфері вони діють на основі особистого прикладу: відмовляються брати участь у політичних актах насильного характеру, організують різні масові акції, направлені на мирне врегулювання конфліктів, безпосередньо займаються миротворчою діяльністю і т. д.

Проаналізувавши пацифістські настрої у концепції теорії ненасилля, важливою, на нашу думку, є проблема забезпечення безконфліктних ситуацій у суспільстві, якою і займаються пацифістські рухи та урядування. Їхня діяльність

направлена на вирішення великої кількості завдань у суспільстві — політичних, соціальних, економічних, етичних, релігійних, практичних тощо [2, с. 26].

В ХХ ст. поняття та методи діяльності пацифізму відрізняються багатоплановістю та різноманітністю. Про це, насамперед, свідчить те, що їх діяльність здійснюється у різних сферах соціальної дійсності:

а) ліберальної спрямованості, полягає у тому, що головною їх метою є врегулювання міждержавних конфліктів шляхом арбітражу, міжнародних конвенцій та організацій; визнання війни як абсолютного зла; б) соціал-демократичної спрямованості, який вирізняється сприйняттям війни як невідмінної умови соціальної революції. Даний напрям бере свій початок із конференції соціалістів нейтральних країн у Копенгагені 17-18 січня 1915 р., проти війни у квітні 1915 р. протестували делегати Міжнародного жіночого конгресу в Гаазі. В Росії війна викликала протести, насамперед, торговців (антивоєнні заклики, демонстрації протесту, заклики до примирення і т.д.); в) радикальної спрямованості, у рамках даного напрямку будь-яка антивоєнна діяльність розглядалась як державна зрада [1, с. 56-63]; г) релігійний, що спирається, передовсім, на духовні цінності і процеси; д) глобальний, який створив концепцію «культури миру» [5].

Що стосується видів діяльності пацифістів, то їх існує велика кількість, зокрема це: форми неучасті у війні та насиллі; різноманітні способи примирення противників за допомогою посередників; теоретичні проекти встановлення загального миру; спроби створення міжнародних органів, що гарантують безпеку і збереження миру, зокрема міжнародного арбітражу; мирні конгреси і конференції; демонстрації і маніфестації; релігійно-філософські теорії [3, с. 72-100].

Поява нового етапу в еволюції ідей та діяльності пацифізму була пов'язаний з виникненням і розповсюдженням ядерної зброї. Його часто так і називали — «ядерний пацифізм». Саме в цю епоху з'явився маніфест найбільших пацифістів 30-х років Бертрана Рассела та Енштейна, який був оприлюднений на Гагуошській конференції 09.07.1955 року, ініціатором і організатором якої був сам Б. Рассел¹. Головним закликом

¹ Рассел, який мав не тільки величезний науковий авторитет, але й був відомий всьому світу своєю послідовною антивоєнної позицією. Саме йому належала ідея і підготовка звернення до урядів США, Великобританії, СРСР, Франції, Канади та Китаю, в якому було обґрунтоване та сформульоване питання — чи повинні ми піти на знищення роду людського або людство має відмовитися від війни? Дане звернення, підписане 11 квітня 1955 р., містило підписи ще дев'яти найбільших вчених — Макса Борна, Персі Бріджмана, Леопольда Інфельда, Джозефа Міллера, Лайнуса Полінга, Жюліо-Кюрі, Джозефа Ротблата, Сесіль Пауелла і Хідекі Юкави.

маніфесту було — покінчити з війнами [9, р. 125]². Основними положеннями даного документу можна назвати наступні: заборона війни потребує часткової відмови від суверенітету; ядерна зброя загрожує всьому «людству»; неможна продовжувати воювати, заборонивши лише сучасні засоби масового знищення; усі ми є людьми — представниками роду людського; усі протиріччя повинні вирішуватися не за допомогою війни (тобто наголошувалося на необхідності мирних засобів розв'язання усіх спірних питань); закликали до наукового співробітництва. Отже, було поставлено проблему нового мислення як нового підходу до існуючої дійсності. Даний маніфест був удостоєний в 1995 році Побілевської премії миру за багаторічні зусилля щодо зменшення ядерної загрози. Дана конференція у Пагуоші поклала початок багаторічному плідному діалогу вчених з багатьох країн з найбільш актуальних питань науки і політики. На першій, зустрічі були присутні 22 науковці, в основному фізики-ядерники, які представляли 10 країн. Відомі діячі науки Заходу і Сходу вперше зібралися для обговорення не питань науково-технічного прогресу, а проблем, пов'язаних з його політичними наслідками. Всі учасники конференції отримали персональне запрошення і не представляли яку-небудь країну або організацію. Це правило стало непорушним і діє дотепер. Друга традиція Пагуоша — проведення дискусій за закритими дверима; лише по завершенні зустрічі робиться коротка заява для преси.

Перша Пагуошська конференція розглядала три головних питання: 1) безпека, що викликається ядерною зброєю в мирний і воєнний час; 2) контроль за ядерними озброєннями; 3) соціальна відповідальність вчених [14]. Висновки конференції про безпеку радіації були підтвержені роком пізніше в доповіді, опублікованій Науковим комітетом ООН.

У рамках даної конференції науковці активно працювали над Договором про заборону ядерних випробувань у трьох середовищах, що розглядався в якості першого кроку на шляху до загальної заборони ядерної зброї. Однак даний

² Выступая на открытии пресс-конференции, Рассел говорил: «Ни одна из сторон не может рассчитывать на победу в такой (ядерной) войне... существует реальная угроза гибели человечества от пыли и осадков из радиоактивных облаков. Однако ни общественность, ни правительства государств мира этой опасности в полной мере не осознают. В нашем документе подчеркивается, что одним лишь согласованным запретом на ядерное оружие... не станет окончательным решением проблемы, поскольку данные виды оружия все равно будут производиться и использоваться в случае масштабной войны, несмотря на предыдущие соглашения... Единственная надежда для человечества — это покончить с войнами».

договір про заборону випробувань в трьох середовищах був укладений у 1963 р. У 1962 р. в рамках Пагуоша було висунуто пропозицію, реалізація якої сприяла усуненню ряду розбіжностей, що виникли на переговорах з роззброєння між СРСР і США. Ідея, висловлена академіком І. Є. Таммом, полягала в доповненні існуючих національних засобів виявлення ядерних вибухів автоматичними станціями для сейсмічного моніторингу.

Особливе місце у діяльності Пагуоша зайняли питання заборони хімічної і біологічної зброї. У 1959 р. була проведена спеціальна конференція на цю тему, а з 1964 р. в рамках руху працювала біологічна група, яка сприяла укладенню Конвенції про заборону біологічної зброї (1972 р.). Серія лондонських зустрічей (1966–1967 рр.) під егідою Пагуоша зіграла важливу роль у пошуку взаємоприйнятних методів контролю за випробуваннями ядерної зброї. З 1974 р. у Женеві розпочала свою діяльність Пагуошська група з хімічної зброї, яка зробила вагомий внесок у підготовку тексту Конвенції з хімічної зброї (1993 р.).

У 1991 р. Пагуошським рухом був ініційований широкий міжнародний проєкт «Світ без ядерної зброї». Великим колективом вчених зі світовими іменами, вперше було сказано, що ядерне стримування не носить глобального характеру. Воно явно не дасть бажаних результатів у випадку збройних дій проти фанатичних релігійних груп, терористичних організацій, а можливо, і проти деяких країн, що розвиваються з малою щільністю населення.

Присудження в 1995 р. Пагуошському руху Нобелівської премії миру стало гідною оцінкою багаторічного вкладу наукового співтовариства у вирішення глобальних проблем. Продовжується активна діяльність Пагуошського руху і в XXI столітті. Він відіграє важливу роль, об'єднуючи зусилля вчених і політиків для пошуку оптимальних рішень щодо контролю над озброєннями та роззброєння. Слід наголосити, що акції та рішення даної конференції, спрямовані проти ядерної зброї, склали важливий та невід'ємний компонент у процесі закінчення «холодної війни» між СРСР та США. Ще одним важливим моментом є те, що пацифізм 70–80-х років був складовою частиною руху за права людини як в міжнародному, так і на національному рівні.

Цікавим для даного дослідження є діяльність Бертрана Рассела, який вів активну самостійну суспільну діяльність. У липні 1962 року відбулася перша зустріч Б. Рассела із Генеральним секретарем ООН з питань міжнародних відносин та ядерної зброї [9, р. 166]. Б. Рассел висунув ідею створення єдиного органу, який керував би

мирном і підпорядковував собі військові сили усіх країн. Для реальної дієздатності такого органу, підкреслював він, необхідно наділити його і законодавчою та виконавчою владою. Для цього всі держави, як вважав Рассел, мають підписати угоду про скорочення своїх збройних сил до рівня, необхідного лише для підтримання своєї внутрішньої безпеки. Для того, щоб забезпечити отримання незалежних рішень і діяльність даного органу, в його склад повинні входити представники різних країн [6, р. 43–44]³. Кількість представників окремих держав у цій структурі має бути прямо пропорційною чисельності їхнього населення, зазначав він, а регулювати відносини членів федерації повинна одночасно єдина світова конституція і конституції країн, які входять до неї, котрі, у свою чергу, будуть мати гарантії світової конституції.

Також Б. Рассел пропонував конкретні кроки по втіленню своєї ідеї. Він пропонував встановити тимчасовий, на два роки, мораторій, протягом якого кожна країна обіцяла б утримуватися від будь-яких ядерних випробувань. Основним завданням, за планом Рассела, на час мораторію була робота зі створення — на основі рівного представництва країн двох таборів, а також нейтральних держав — Комітету з примирення. Цей комітет повинен займатися виробленням основних принципів мирного існування. Інша найважливіша справа на час дії мораторію — реорганізація і посилення Організації Об'єднаних Націй⁴. За заборону на проведення ядерних випробувань, вказував Рассел, повинні слідувати угоди щодо нерозповсюдження ядерної зброї⁵ і загальна домовленість про припинення його виробництва. Для вирішення мирних завдань, зазначав Рассел, потрібно залагодити територіальні проблеми⁶. Завданням суспільства в ядерний час Рассел вбачав зміну системи виховання й освіти своїх громадян, а також створення широких можливостей для задоволення природного прагнення людини до пригод і авантур [7, р. 43]. Вважав, що політика держави як виразника національних

інтересів повинна бути спрямованою на вирішення будь-яких міжнародних проблем невійськовими методами. Міжнародні відносини мають ґрунтуватися виключно на взаємній повазі та довірі.

Досить активною була позиція Рассела під час Карибської кризи 1962 року. Зокрема, Рассел направив листи⁷ до Кеннеді та Хрущева, пізніше до прем'єр-міністра Великої Британії Гарольда Макміллана, лідера лейбористів Х'ю Гейтскелла, генерального секретаря ООН У Тана і протягом найближчих днів отримав від них відповіді [8, р. 31–32.]. Звертаючись до У Тану, Рассел просив його особисто вирушити на Кубу, щоб здійснити свого роду арбітраж, інспектувати бази і спробувати скласти умови укладення можливого договору. Можна говорити, що Б. Рассел вплинув на усвідомлення загальної небезпеки початку військових дій між двома великими державами, вказавши на безрезультативність такого способу вирішення конфлікту.

Після вирішення Карибської кризи, а також незважаючи на підписання міністрами закордонних справ СРСР, Великої Британії і держсекретарем США в серпні 1963 року Договору про заборону випробувань ядерної зброї в трьох середовищах, Бертран Рассел, на прикладі Карибської кризи переконався, що недостатньо виступати проти застосування атомної зброї, а необхідно втручатися в конкретні зовнішньополітичні проблеми, несприятливий розвиток яких завжди може обернутися трагедією для всього світу.

Паралельно із цим Рассел займався проблемами становища арабських біженців — направив своїх представників до Ізраїлю для аналізу обстановки; вивчав становище євреїв у Східній Європі, які бажали возз'єднатися зі своїми родичами в Ізраїлі; прагнув допомогти визволенню політичних в'язнів в більш ніж 40 країнах. Коло проблем, які хвилювали Рассела, було дуже широким. У цьому зв'язку з літа 1963 року почалася робота зі створення фонду⁸, який повинен був взяти на себе вирішення всього кола питань, що до цього часу складали діяльність Рассела і його однодумців-помічників. Однак, незабаром виникли деякі юридичні труднощі: благодійну орга-

³ Структура цього органу має бути, безумовно, федеральною, — писав Рассел. — Окремі держави можуть зберігати автономію в будь-якій області, що не стосується питань «Війни і миру».

⁴ «ООН повинна бути відкрита всім бажаним вступити до неї країнам, що не лише Китаю — що особливо на часі, — але також Східної та Західної Німеччини».

⁵ У 1968 році був підписаний Договір про нерозповсюдження ядерної зброї. Учасниками договору є майже всі незалежні держави світу. Не є учасниками договору Ізраїль, Індія, Пакистан і КНДР.

⁶ На той момент, як вважав Рассел, найбільш складною і вибухонебезпечною була проблема Німеччини та Берліна (ФРН, НДР).

⁷ «Потрібно, щоб у всіх була можливість полазити по горах, не витрачаючи при цьому величезної кількості грошей, або відправитися на Північний або на Південний полюс, якщо захочеться».

⁸ «Ваші дії безрасудні. Угроза життю людства. Ніякого можливого оправдання. Цивілізований человек осуждает это... Прекратите безумие». «Я призываю Вас не поддаваться на провокацию... Мир подержит Вашу осторожность... Резкие действия обернутся гибелью человечества».

⁸ Коло спонсорів виявився досить широким: бельгійська королева Єлизавета, прем'єр-міністр Індії Д. Пелу, лауреати Нобелівської премії фізики М. Борн і Л. Поліг, а також численні діячі мистецтва, що організували концерти, виставки, розпродаж творів мистецтва, всі кошти від яких перераховувалися на рахунок Фонду.

нізацію, що носить ім'я Рассела, зареєструвати виявилося неможливо, і тому вирішено було створити два фонди — Фонд миру Бертрана Рассела і Атлантичний фонд миру¹⁰, який і отримав статус благодійної організації [9, р. 254]. Обидва фонди повинні були працювати спільно, але в обов'язки першого входило вивчення проблем війни і миру та публікація результатів досліджень, другий же мав на меті вирішення більш нагальних практичних завдань, в першу чергу фінансових. Структура Фонду була простою. Основне управління здійснювалось Радою директорів. Існувала також Рада спонсорів, які поділяли основні цілі та завдання Фонду, але не могли з них чи інших причин брати участь у вирішенні нагальних завдань. Штаб-квартира Фонду знаходилась у Лондоні.

Вже за кілька місяців свого існування Фонд встиг зробити чимало: його представники почали роботу в різних гарячих точках, було організовано масштабне листування з представниками Руху за мир в різних країнах і навіть з главами держав. У червні 1966 за ініціативою Фонду Рассела прийняли Рішення про розгортання Кампанії солідарності з Північним В'єтнамом. Учасники Кампанії в майбутньому склали ядро Міжнародного трибуналу з військових злочинів. У листопаді 1966 року Рассел виголосив промову на відкритті першого засідання Трибуналу. Порівнюючи цей суд з Нюрнберзьким процесом, Рассел зазначав, що тоді «все гостро відчували необхідність вироблення критеріїв, за якими можна було б судити подібні дії. Наме власне завдання більш складне, але на нас покладена така ж відповідальність. Ми не представляємо жодного державного органу та не можемо примусити політиків відповідати перед нами за злочини, вчинені ними проти народу В'єтнаму» [12]. На цьому ж першому засіданні Рассел запропонував призначити декілька комісій, які займуться розслідуванням окремих аспектів питання. У роботі Трибуналу, за задумом Рассела, повинні були взяти участь громадські діячі, юристи та письменники з усіх країн світу; свідчення на Трибуналі будуть давати жертви в'єтнамської війни, а завданнями учених стануть підрахунок точної кількості використаної хімічної зброї, а також оцінка масштабів і наслідків його застосування. Всі слухання передбачалося записати на магнітофон, потім опублікувати.

¹⁰ Разъясняя цели и задачи обоих фондов, Рассел писал в феврале 1964 г.: «Проблемы, которые предстоит решить, двух типов. Первый — вопросы, касающиеся человечества в целом. Здесь две самые главные задачи: разоружение и образование. Второй — вопросы, касающиеся решения территориальных проблем, из которых, кажется, наиболее сложной является германская. Оба типа проблем необходимо решить в целях сохранения мира».

Крім цього планувалося зняти документальний фільм, заснований на свідченнях свідків. Головне завдання учасників Трибуналу полягало в тому, щоб дати вичерпну картину війни і упередити в майбутньому повторення такого жаху [9, р. 313]¹¹.

Рассел сформулював основні питання¹², на які Трибунал повинен був відповісти по завершенню розслідування. Якщо хоча б на один з питань Трибунал відповість «так», то передбачався процес визначення, хто саме відповідальний за те, що відбувалося. Так чи інакше, Трибунал Рассела став нагадуванням про трибунали Нюрнберга та Токіо, нагадуванням про те, що принципи Нюрнберга мають універсальну значущість. Бертран Рассел був переконаний: як приватні особи, так і держави повинні нести відповідальність за насильство і пригнічення, а всі ми повинні просуватися шляхом соціальної справедливості, саме справедливість має бути, нарешті, зведена в непорушне міжнародне правило [15]. І хоча матеріали Трибуналу так і не були офіційно затребувані, його вплив на громадську думку виявився значним. Зрештою, навіть Пентагон, до цього зазначивши, що бомбардування велися «вкрай стримано» і лише по конкретним встановленим цілям, — був змушений визнати, що в Північному В'єтнамі застосовувалася зброя масового ураження (anti-personnel). Достовірна інформація і об'єктивна оцінка того, що відбувається, врешті-решт, зробили свою справу — військові дії були припинені. Паралельно з Трибуналом Рассел продовжував роботу і в обох фондах. У Фонду Рассела з'явилися філії в Аргентині, Австралії, Новій Зеландії, Франції, Індії, Італії, Японії, Філіппінах і США.

Підводячи підсумок, можна сказати, що вирішення сьогоденних нагальних конфліктів вбачається можливим при дотриманні наступних принципів пацифізму: по-перше, ведення діалогу між різними культурами і релігіями у середині країни; по-друге, служіння соціальній справед-

¹¹ «Это война, в которой самое богатое и могущественное из государств мира противостоит нации нищих крестьян, которые более четверти века сражаются за свою независимость».

¹² Противоречит ли агрессия США во Вьетнаме международному праву? Использовала ли американская армия — хотя бы в качестве эксперимента — новые виды оружия или запрещенные его виды (газы, специальное химическое оружие, нападк и т.д.)? Имели ли место целенаправленные бомбардировки невоенных объектов, таких, как больницы, школы и т.д., и если да, то в каких масштабах? Подвергались ли вьетнамские пленные бесчеловечному обращению, пыткам и увечьям? Проводились ли против гражданского населения незаконные репрессии, в частности, уничтожение заложников? Создавались ли принудительные трудовые лагеря, имела ли место депортация населения или другие акции, имеющие целью истребление населения, которые юридически можно было бы рассматривать как акты геноцида?

ливості, зокрема, боротьба з бідністю та іншими формами існуючої дискримінації; по-третє, сприяння примиренню між народами та всередині народів, пошук вирішення конфліктів шляхом компромісів та консенсусу; по-четверте, пошук методів реалізації екологічної відповідальності заради майбутніх поколінь; по-п'яте, пошук форм найбільш справедливого розподілу матеріальних благ та інших життєвих ресурсів [1, с. 56–63].

Отже, вплив пацифізму на розвиток та нормативне закріплення відмови від війни та незастосування сили відбувся активно у рамках нових загальносвітових організацій та союзів, які стимулювали появу всесвітніх універсальних ідей. Їх створенню передувало всезагальне усвідомлення людством суспільної небезпечності та летальності військових способів вирішення міжнародних конфліктів. Акумулявання та консолідація міжнародного наукового співтовариства вплинуло на формування норм у ядерній сфері, медіаторства, у сфері прав людини. Саме завдяки таким видатним діячам як Бертран Рассел, Лев Толстой, Махатма Ганді, Мартін Лютер Кінг, які, у свою чергу, зробили вагомий внесок у поняття «людина», «особистість» і наділили ці поняття високим змістом.

Література

1. Гриценко В., Костенко І. Еволюція засобів боротьби та вигляду воєнних конфліктів майбутнього // НОМОС. — № 3. — 2006. — С. 56–63. С. 67–84.
2. Зрезарцев Б.С. За мир — Голосом мільйонів. — К.: Політиздат. України, 1981. — 103 с.
3. Иссерсон Г. Новые формы борьбы. — М.: Военгиз. — 2006. — 214 с.
4. Коновалов В. Словарь по политологии [Електронний ресурс]. — Режим доступу : // politike.ru/dictionary.
5. Толстой Л.Н. Сочинения / Истоки пацифизма Л.Н. Толстого (но «Севастопольским рассказам») [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.uusikotimaa.org.
6. Russell B. Has Man a Future [Електронний ресурс]. — Режим доступу : users.drew.edu/jlenz/brs-pubs.html.
7. Russell B. Bertrand Russell Speaks His Mind. London, 1961 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : users.drew.edu/jlenz/brs-pubs.html.
8. Russell B. Unarmed Victory [Електронний ресурс]. — Режим доступу : users.drew.edu/jlenz/brs-pubs.html.
9. Russell B. The Autobiography of Bertrand Russell, v. 3. Toronto, 1970. — P. 760.
10. Russell B. Common Sense and Nuclear Warfare. London, 1959 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : users.drew.edu/jlenz/brs-pubs.html.
11. Каталог книжок та статей [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.fedydiary.ru/?page_id=5961.
12. Институт всеобщей истории РАН [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.pskj.info/doktriny.html.
13. Навчально-освітній сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.edulec.com/index0.
14. Паулоуський рух [Електронний ресурс]. — Режим доступу : hirosima.sccpsis.ru/movement/mov_1.html.
15. Електронний Журнал «Індекс» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.index.org.ru/othproj/crimcr/russell.html

О.Г. Широкова-Мурараш, Н.С. Кельбас

Роль пацифизма в нормативном закреплении отказа от войны как способа разрешения международных конфликтов и неприменения силы.

В статье исследованы вопросы о роли и значении пацифизма для становления и нормативного закрепления отказа от войны как способа разрешения международных конфликтов и неприменения силы.

O. Shirokova-Myrarash, N. Kelbas

The role of pacifism in the standard assigned the renunciation of war as a means of settling international conflicts and the use of force.

The article studies the role and value of pacifism for formation and consolidation of the normative rejection of war as a means of resolving international conflicts and the use of force.